

Valtuustoaloite omaishoidon lakisääteisten vapaiden matkakustannusten kohtuullistamisesta Pohteella

Aloitteen tausta ja perustelut

Omaishoito on yhteiskunnallisesti erittäin tärkeä ja hyvinvointialueille myös yksi edullisimmista hoivan muodoista. Omaishoitajien tekemä työ on arvokasta sekä inhimillisesti että taloudellisesti. Omaishoito vähentää ja ennaltaehkäisee raskaampien ja kalliimpien palvelujen tarvetta kaikissa omaishoidettavien ikäryhmissä, ja samalla se mahdollistaa monelle hoidettavalle turvallisen ja inhimillisen arjen omassa kodissa.

Pohjois-Pohjanmaan alueella omaishoito tukee osaltaan Pohteen strategisia tavoitteita kotona asumisen vahvistamisesta. Omaishoitajien jaksamisen ja omaishoidettavan kotona asumisen turvaamiseksi omaishoidon tuesta annettu laki takaa omaishoitajille omaishoidon tukeen kuuluvia palveluja, joihin sisältyvät myös lakisääteiset vapaat (Laki omaishoidon tuesta 937/2005).

Omaishoitosopimuksen tehneellä omaishoitajalla on oikeus vähintään kahteen vapaavuorokauteen kuukaudessa ja ympärivuorokautisesti sitovassa hoivassa vähintään kolmeen vapaavuorokauteen (Omaishoitajaliitto 2024).

Vaikka lakisääteisten vapaiden toteuttamiseksi Pohteella on olemassa erilaisia toteutusmuotoja (esim. kiertävä perhehoitaja), tosiasiallinen vapaiden toteutuminen edellyttää kuitenkin usein sitä, että omaishoidettava siirtyy vapaan ajaksi tilapäishoitoon. Pohteen alueella tilapäishoito voidaan järjestää myös oman kotikunnan ulkopuolella. Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan kunnissa välimatkat ovat usein pitkiä, ja jo oman kunnan sisälläkin matkat voivat muodostua huomattavan pitkiksi.

Tällä hetkellä omaishoidon lakisääteisten vapaiden aikaiset matkakustannukset jäävät Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella omaishoidettavan ja hänen perheensä maksettaviksi silloin, kun omaishoidettavalle ei ole myönnetty liikkumisen tuen palveluja. Liikkumisen tuen palvelujen myöntämiskriteerien tiukennuttua entistä harvempi on oikeutettu niihin. Erityisesti silloin, kun omaishoidettava tarvitsee kuljetuksen taksilla tai invataksilla, kustannukset voivat nousta useisiin satoihin euroihin.

Valtakunnallisten kyselyiden mukaan jopa **60 prosentilla sopimusomaishoitajista jää lakisääteisiä vapaita pitämättä**. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen tasolla tämä tarkoittaa arviolta noin **2 400–2 700 omaishoitajaa**, jotka eivät pidä kaikkia heille kuuluvia vapaita. Arvio perustuu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Sotkanet-tilastoihin Pohteen alueen sopimusomaishoitajien määrästä sekä Omaishoitajaliiton valtakunnallisiin kyselyihin.

Kuljetuskustannusten arvioidaan kyselyiden perusteella olevan yksi keskeinen este vapaiden käytölle. Pohteen alueella jopa **800–900 omaishoitoperhettä** voi kohdata tilanteen, jossa matkakustannukset vaikeuttavat lakisääteisen vapaan käyttämistä.

Tilanne asettaa omaishoitoperheet eriarvoiseen asemaan muun muassa taloudellisen tilanteen, omaishoidettavan toimintakyvyn ja asuinpaikan perusteella. Lakisääteisten vapaiden toteutumisen ei tulisi olla riippuvaista omaishoitoperheen maksukyvyistä.

Omaishoitajien kuormittuneisuus on tutkimusten mukaan merkittävä hyvinvointikysymys, ja hoivan sitovuus vaikuttaa suoraan omaishoitajien terveyteen ja jaksamiseen. Omaishoito tuottaa hyvinvointialueelle merkittäviä säästöjä verrattuna raskaampiin palveluihin. Siksi omaishoitajien tukeminen myös matkakustannusten osalta on perusteltua sekä inhimillisesti että taloudellisesti.

Matkakustannusten kohtuullistaminen

- edistää lakisääteisten omaishoidon vapaiden tosiasiallista ja yhdenvertaista toteutumista
- tukee omaishoitajien jaksamista ja hyvinvointia
- ehkäisee omaishoitajien uupumista
- tukee omaishoidettavan mahdollisuutta asua kotona
- edistää Pohteen strategisia tavoitteita kotona asumisen ja omaishoidon vahvistamisen osalta.

Aloitteen tavoitteena on varmistaa, että omaishoitajien lakisääteiset vapaat toteutuvat yhdenvertaisesti koko Pohteen alueella eikä niihin liittyvistä matkakustannuksista muodostu estettä vapaiden **tosiasialliselle** käyttämiselle.

Esitys

Esitämme, että Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue selvittää omaishoidon lakisääteisten vapaiden toteutumiseen liittyvien matkakustannusten haasteet, tekee kustannuslaskelman matkakustannusten tukemisesta sekä ottaa selvityksen perusteella mahdollisuuksien mukaan käyttöön selkeän toimintamallin.

Toimintamallissa tulisi huomioida seuraavat asiat:

- omaishoidettavan tilapäishoidon aikaiset matkakustannukset korvataan siten, että omaishoitoperheelle jäävä omavastuuosuus on kohtuullinen
- omavastuun taso linjataan yhdenmukaiseksi Kelan matkakorvausten sekä Pohteen liikkumisen tuen palvelujen omavastuiden kanssa; esimerkiksi taksimatkoissa omavastuu voisi olla **enintään 25 euroa per suunta riippumatta matkan todellisista kustannuksista**
- omavastuun tulisi kattaa myös tilanteet, joissa saattaja tarvitsee kuljetuksen takaisin kotiin, sillä kaikkia hoidettavia ei ole mahdollista lähettää yksin kuljetukseen (vaikea sairaus tai vamma, pienet lapset yms.)
- vaihtoehtoisesti Pohde selvittää mahdollisuuden järjestää kuljetukset osana omaishoidon vapaisiin liittyvää palvelukokonaisuutta esimerkiksi myöntämällä liikkumisen tuen palvelun nimenomaan omaishoitajan vapaisiin liittyviin matkoihin.

4.3.2026, Pohjois-Pohjanmaalla, Emilia Huusko ja Kokoomuksen aluevaltuustoryhmä, vihreiden aluevaltuustoryhmä, kristillisdemokraattien aluevaltuustoryhmä sekä perussuomalaisten aluevaltuustoryhmä